

WYPRAWA
KATASTROFA TUNGUSKA 2008

polskiej grupy eksploracyjnej

*Dotarcie do miejsca katastrofy tunguskiej
w setny jubileusz tego wydarzenia*

CEL WYPRAWY

Celem wyprawy jest dotarcie polskiej grupy eksploratorów do miejsca katastrofy tunguskiej znajdującego się w dzikiej, bezludnej tajdze w samym środku Syberii oraz wmurowanie w widocznym miejscu tablicy upamiętniającej setny jubileusz tego wydarzenia.

Planuje się dotarcie do wyznaczonego celu dokładnie w setną rocznicę tego zdarzenia, czyli 30 czerwca 2008 roku.

Szacunkowy czas realizacji powyższego przedsięwzięcia wynosi 5 tygodni.

ZADANIA DO OSIĄGNIĘCIA

Głównym zamiarem wyprawy *Katastrofa tunguska 2008* jest przybliżenie szerszej publiczności tego interesującego zdarzenia, które nadal owiane jest dużą dozą tajemniczości i nawet na fundamentalne pytania wciąż nie ma satysfakcjonującej odpowiedzi, mimo, że poświęcono mu wiele badań naukowych.

Ponadto będą tu jednocześnie realizowane takie cele jak:

- rozpoznanie i upublicznienie walorów geograficznych, przyrodniczych i etnograficznych tego przepięknego choć mało znanego zakątka zaliczanego do najczystszych ekologicznie na kuli ziemskiej
- pozyskanie eksponatów geologicznych i botanicznych z miejsca zdarzenia oraz przywiezienie ich do kraju w celu wykorzystania do badań i analiz naukowych
- dotarcie do zespołu byłych łagrów nad rzeką Czadobiec oraz pierwsza w ich historii inwentaryzacja (dokumentacja fotograficzna, filmowa, zapis dźwiękowy relacji żyjących tam ludzi, etc.)
- realizacja programu resocjalizacyjnego tzw. trudnej młodzieży z zastosowaniem nowatorskich metod wykorzystujących elementy sztuki przetrwania

(Zdjęcie na poprzedniej stronie: Miejsce katastrofy tunguskiej)

CO TO JEST KATASTROFA TUNGUSKA?

(źródło informacji – encyklopedia internetowa Wikipedia, <http://wikipedia.org>)

Katastrofa tunguska to określenie wydarzenia z 30 czerwca 1908 roku (według kalendarza juliańskiego) w tajdze, w środkowej Syberii (62° N, 101° E) nad rzeką Podkamienna Tunguska niedaleko jeziora Bajkał. Doszło tam wówczas do ogromnej eksplozji, która powaliła drzewa w promieniu 40 kilometrów, widziana była w promieniu 1500, słyszana w promieniu 4500 kilometrów, zaś niezwykle silny wstrząs zarejestrowały wówczas sejsmografy na całej Ziemi, a wreszcie – dzięki szczególnemu położeniu Słońca w okresie przesilenia letniego, wskutek odbijania światła przez pył, będący efektem eksplozji – w wielu europejskich miastach zaobserwowano zjawisko „białej nocy”. Uderzenie było tak silne, że ówczesne rosyjskie magnetometry pokazywały w jego rejonie drugi biegun północny.

Jest wiele zagadek i niejasności dotyczących tej katastrofy. Przede wszystkim, wciąż do końca nie wiadomo, co wywołało tak potężny wybuch. Inną niewyjaśnioną zagadką są różne relacje świadków z rejonu rzeki Angara oraz z rejonu rzeki Dolna Tunguska; relacje te mówią m.in. o różnych kierunkach przemieszczania się obiektu oraz o różnym czasie, w którym obiekt został zaobserwowany. Świadkowie z okolic Angary mówią o wczesnym ranku, Dolnej Tunguski – o popołudniu. Kolejną tajemnicę stanowi fakt istnienia trzech wywałów drzew na terenie katastrofy, co także zdaje się potwierdzać, iż katastrofa tunguska nie była dziełem jednego obiektu.

Badania zjawiska

Po Wybuchu Tunguskim powstało wiele mniej lub bardziej prawdopodobnych hipotez, mających wyjaśnić przyczynę owego fenomenu. Aby położyć kres bezpodstawnym domniemaniom, w 1927 roku – 19 lat po wybuchu – sowieckie środowisko akademickie postanowiło wysłać pierwszą poważną ekspedycję naukową w rejon Podkamiennej Tunguski. Badania zostały przeprowadzone przez Leonida Kulika z Sowietkiej Akademii Nauk. Po odnalezieniu w archiwalnej gazecie wiadomości o wydarzeniu (prawie niezauważonym z powodu trwającej wówczas wojny rosyjsko-japońskiej), uczony ów wyraził przypuszczenie, iż na obszar Syberii spadł gigantyczny meteor, zbudowany z żelaza i niklu. Chcąc znaleźć dowody na poparcie tej tezy Kulik długie lata prowadził badania w strefie torfowisk na górze Stojkowicz. Poszukiwania ekspedycji Kulika zakończyły się niepowodzeniem – nie znaleziono żadnych pozostałości meteoru lub krateru poimpaktowego, zawdzięczamy jej jednak sporą ilość materiału fotograficznego, demonstrującego krajobraz tajgi po katastrofie. Zdaniem czechosłowackiego astronoma Lubora Kresaka, który wyraził swoją opinię na temat ekspedycji w 1978 roku, stanowi to dowód, iż przyczyną katastrofy tunguskiej był meteoroid, którym był oderwany fragment Komety Enckego.

Stanowisko to odbiło się szerokim i niespodziewanym echem w światowych mediach, co spowodowało kolejną falę polemiki na temat możliwych przyczyn katastrofy. Jedni, jak np. naukowiec Andrew Chaikin twierdzili, że w rejon Podkamiennej Tunguski spadła skalna asteroida. Inni przychylali się do koncepcji eksplodującego w powietrzu meteoru (co wyjaśniałoby brak krateru), radioaktywnej komety bądź też eksplozji bagiennej gazy. Żadna z tych hipotez nie brała jednak pod uwagę anomalii, z jakimi w obszarze tajgi zetknęła się ekspedycja Kulika i późniejsze. W szczególności chodzi tu o niezwykle wzrost na tym terenie groteskowo zdeformowanych drzew, oraz odnalezieniu kulek szkła o średnicy 1 mm, przypominających tektury.

Hipoteza Korlevica

W 1990 roku w rejon katastrofy udała się nowa ekspedycja naukowa, składająca się z badaczy rosyjskich, bułgarskich, francuskich i szwedzkich oraz Chorwata Korado Korlevica. Ten ostatni, po dziesięciu dniach pobierania próbek ziemi, oznajmił, że wyrobił sobie precyzyjny pogląd na przyczynę i przebieg katastrofy tunguskiej.

Zdaniem Korlevica, wybuch spowodowany został zderzeniem Ziemi z meteorytem o wielkości porównywalnej z drapaczami chmur. Dwadzieścia sekund po eksplozji na niewielkiej wysokości powstać miał grzyb rozżarzonej pary wodnej o temperaturze 15 tysięcy stopni Celsjusza, który „ugotował” całą strefę impaktu – popiół i piasek stopiły się, tworząc tektyty – szklane kuleczki, odnalezione przez ekspedycję Kulika. Według chorwackiego uczonego, powstała fala uderzeniowa rozchodziła się równolegle do powierzchni ziemi, co wyjaśnia inny fenomen – zniszczenia lasów na powierzchni 2150 kilometrów kwadratowych miały nieregularny kształt, który widziany z góry przypominał motyla. Korlevic wyjaśnił również niezwykle kształt drzew, jakie rosną do dnia dzisiejszego w rejonie Podkamienną Tunguski – miałyby to być wynikiem opaleń powstałych wskutek pożarów, jakie miały miejsce po rzekomym upadku meteorytu.

ZESPÓŁ ŁAGRÓW NAD CZADOBCEM

Gdzieś w głuchej tajdze między Angarą a Podkamienną Tunguską znajduje się zespół byłych łagrów: Centralnyj, Żernowyj, Wtoroj, Ibdżibek, Jarkino i Punja. Były one założone w środkowej części zlewni wyżynnej rzeki Czadobiec. Od najbliższych syberyjskich wiosek dzieli je dziesiątki kilometrów nieprzebytej tajgi. Łagry te między sobą połączone są systemem dróg dla transportu kołowego (najprawdopodobniej dla zaprzęgów konnych), jednak nie mają one połączenia z tzw. cywilizacją, tj. dotrzeć tam można jedynie po wielu dniach mozolnego marszu przedzierając się przez sięgającą po horyzont pagórkowatą tajgę, rozległe moczary oraz liczne rzeki i potoki. Lokalizacja łagrów i łączących je dróg nad Czadobcem sugeruje, że zajmowano się tam wyrębem lasu a następnie jego spławem rzeką, która wpada do Angary (po Angarze do dziś spławia się ścięte kłose drzew). Ze szczegółowej mapy topograficznej sprzed dwudziestu lat wynika, że obecnie ten teren jest zalesiony tj. przyroda wróciła do stanu pierwotnego, co oznacza, że łagry te już od dawna nie pełnią swojej funkcji. Warto tu jednak dodać, że osada Jarkino, jako jedyna z zespołu łagrów oznaczonych na wspomnianej mapie, wciąż jest zamieszкана.

Na mapach topograficznych zaznaczona jest myśliwska ścieżka prowadząca z opuszczonej dziś osady Solzawod nad Podkamienną Tunguską (jej nazwa sugeruje, że wydobywano tam sól) na południe do systemu łagrów nad Czadobcem, a następnie dalej aż do Kodinska nad Angarą. Nie wykluczone, że jest to dawny szlak komunikacyjny, którym transportowano sól nad Angarę, gdzie z kolei była ładowana na tratwy. Jeśli ta hipoteza jest prawdziwa, to zespół łagrów nad Czadobcem pełnił również rolę punktu tranzytowego transportu soli.

Na temat zespołu łagrów nad Czadobcem do dziś nie istnieje żadna dokumentacja, stąd też jednym z celów naszej wyprawy eksploracyjnej będzie dotarcie do tego miejsca oraz uzyskanie odpowiedzi na szereg nurtujących nas pytań, takich jak: **Kto i kiedy był tam zesłany i czy wśród zesłańców byli Polacy? *Jak funkcjonowały tamtejsze łagry i jaką rolę one pełniły? *Co po nich pozostało i kto tam obecnie mieszka?* Planuje się opracowanie inwentaryzacji fotograficznej i filmowej tego miejsca oraz dokumentacji tekstowej stanu zastanego, a także podjęcie próby odtworzenia historii tego zespołu łagrów.

GDZIE TO JEST?

Miejsce upadku meteorytu znajduje się w centralnej Syberii na terenie Ewenkijskiego Okręgu Autonomicznego niedaleko małej osady Wanawara nad Podkamienną Tunguską.

Ewenkijski Okręg Autonomiczny (EOA) zajmuje powierzchnię ponad dwukrotnie większą od powierzchni Polski, chociaż jego populacja wynosi niewiele ponad 17 tysięcy, z czego jedną trzecią stanowią Rosjanie, pozostali zaś są rdzennymi mieszkańcami tej ziemi – Ewenkowie, Jakuci, Nganasanie i Eńcy. W efekcie daje to gęstość zaludnienia 0.03 osoby na km². Stolicą tego rejonu jest Tura (5700 mieszkańców) mająca status wsi o charakterze miejskim. Obszar ten charakteryzuje się surowym, kontynentalnym klimatem, gdzie zimą temperatury schodzą do -60 °C, a latem rosną nawet do +35 °C. Dwie trzecie roku stanowią dni mroźne. Większość terytorium obejmuje wieczna zmarzlina. Niesprzyjający klimat, niewielkie zaludnienie, pokrycie terenu nieprzebytą tajgą lub tundrą niemal bez jakiegokolwiek lądowej czy wodnej infrastruktury komunikacyjnej spowodował, że EOA został zaliczony do najbardziej „dyskomfortowych” dla człowieka rejonów spośród całej Federacji Rosyjskiej. Oprócz nieskazitelnie czystej przyrody w postaci nieskończonych połąci lasu, praktycznie nigdy nie tkniętych przez człowieka, olbrzymim bogactwem tego kraju są złoża gazu i ropy naftowej. W dużych ilościach są też metale szlachetne i drogocenne kamienie. Obwód ten zaliczany jest do ekologicznie najczystszych rejonów Rosji. Głównym zajęciem miejscowej ludności jest pasterstwo, myślistwo i rybołówstwo. Warto też dodać, że tu znajduje się geograficzny środek Federacji Rosyjskiej.

Wanawara (60°20'N, 102°17'E) to wieś nad Podkamienną Tunguską licząca 3500 mieszkańców z czego 10% stanowią Ewenkowie. Osada posiada własne niewielkie lotnisko i port rzeczny. Jej nazwa najprawdopodobniej wywodzi się od słowa *anawari*, co w języku tubylców oznacza „handlowiec”. Przypuszcza się, że do 1924 roku w tym miejscu znajdowało się targowisko, do którego przybywali kupcy z Angary oferujący towary koczowniczym Ewenkom zamieszkującym rejon Podkamiennej Tunguski.

Kilkadziesiąt kilometrów na północny zachód od Wanawary znajduje się miejsce katastrofy tunguskiej. Można tam dotrzeć jedynie wąską ścieżką przedzierając się dwa dni przez błotnistą tajgę i pokonując liczne potoki.

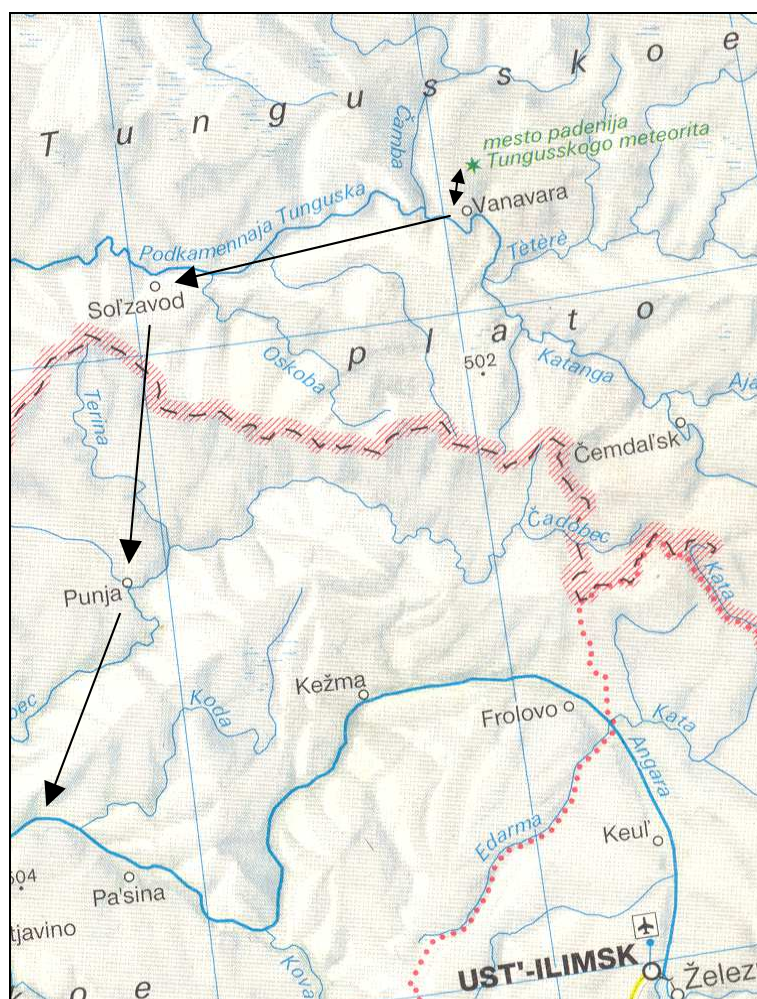
Ważniejsze daty z historii Wanawary:

- 1935 – rozbudowa osady do rangi lokalnego centrum oraz instalacja sieci odbiorników radiowych (tzw. kołchoźników)
- 1937 – budowa kliniki położniczej
- 1942 – budowa sieci telefonicznej oraz otwarcie wiejskiej łaźni (bani)
- 1957 – otwarcie szkoły wieczorowej dla pracującej młodzieży
- 1974 – otwarcie szkoły muzycznej
- 1994 – otwarcie domu opieki dla osób starszych i inwalidów
- 2003 – otwarcie domu dziecka

Zespół łagrów nad Czadobcem. Czadobiec jest małą, dziką rzeczką płynącą przez bezludną tajgę porastającą tereny wyżynne pomiędzy rzekami Podkamienna Tunguska i Angara. Charakteryzuje się zmiennym nurtem: raz jest rwącym potokiem o charakterze górskim z bystrzami i wodospadami, innym zaś razem – leniwą nizinną rzeczką z meandrami i podtopionymi brzegami. Swoją drogę Czadobiec kończy w Angarze około 100 km za Kodinskim, gdzie obecnie buduje się potężną zaporę wodną. Mniej więcej w środkowym biegu znajduje się zespół kilku łagrów rozlokowanych promieniście wokół łagru Punja (59°23'N, 99°45'E).

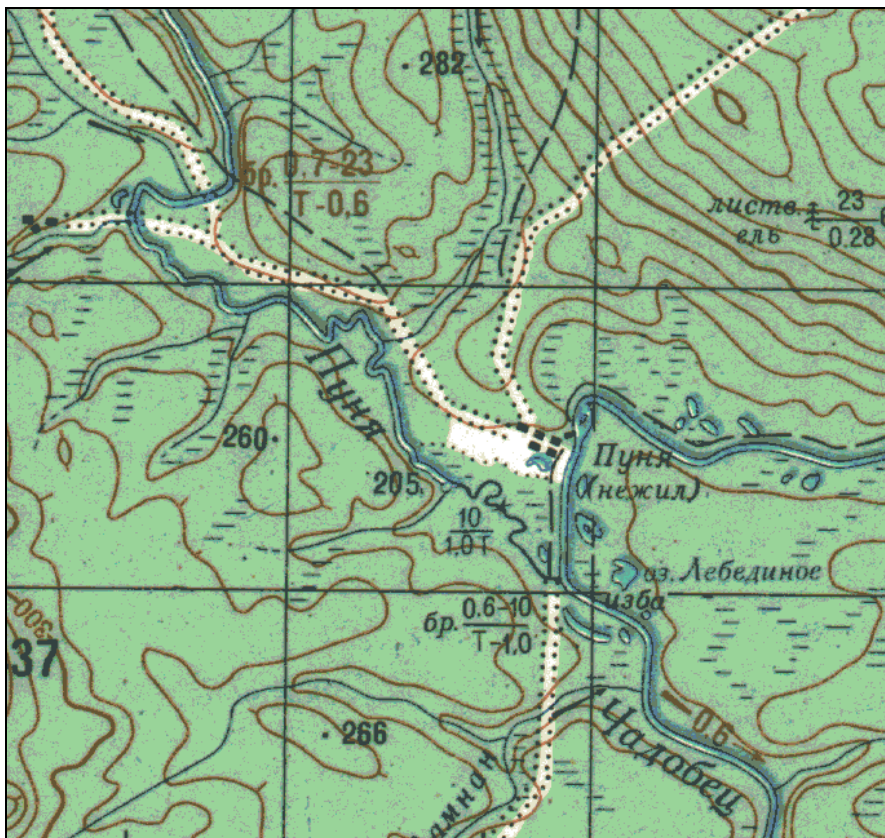
Miejsce katastrofy tunguskiej z naszkicowaną trasą dotarcia do celu

Trasa planowanego marszu przez tajgę

Miejsce katastrofy tunguskiej

Były łagier Punja nad rzeką Czadobiec

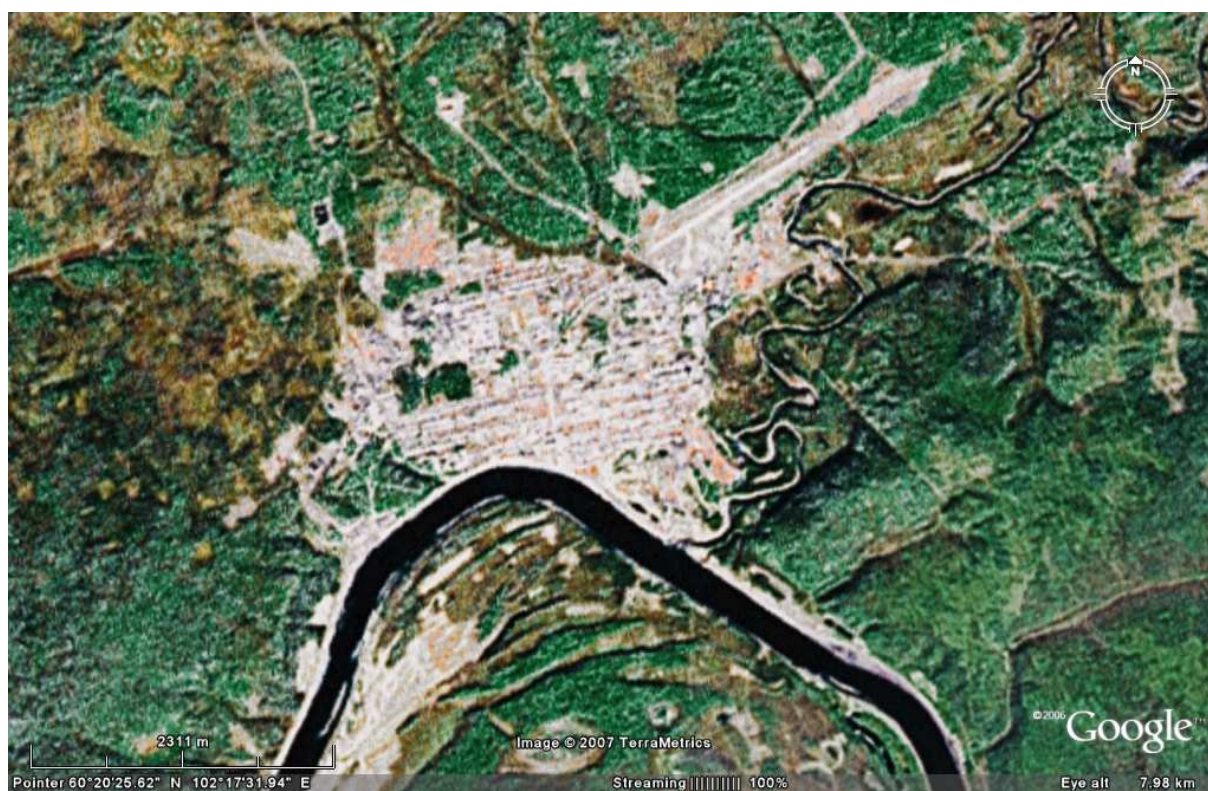
Powalone drzewa sfotografowane w miejscu katastrofy tunguskiej 19 lat po tym zdarzeniu

Miejsce upadku meteorytu – stan obecny

Jedna z ulic Wanawary (maj 2004 r.)

Zdjęcie satelitarne Wanawary

Pierwsza ekspedycja naukowa, która dotarła do epicentrum eksplozji (1927 r.)

TRASA I HARMONOGRAM WYPRAWY

1. Warszawa – Moskwa
 - środek transportu: kolej międzynarodowa
 - czas trwania: 1 doba
2. Moskwa – Krasnojarsk
 - środek transportu: kolej transsyberyjska
 - czas trwania: 2 doby
3. Krasnojarsk
 - konsultacje z przedstawicielami organizacji *Memoriał* badającej zbrodnie stalinowskie
 - czas pobytu: 1 dzień
4. Krasnojarsk – Wanawara
 - środek transportu: lokalne linie lotnicze
5. Wanawara
 - zwiedzanie osady, przygotowania do wyprawy
 - czas pobytu: 2 doby
6. Wanawara – miejsce upadku meteorytu
 - środek transportu: pieszo
 - czas trwania: marsz tam i z powrotem – 4 doby, pobyt na miejscu katastrofy – 2 doby
7. Wanawara – Kodinsk (spływ rzeką, przejście przez tajgę, około 250 km)
 - środek transportu: z Wanawary do Solzawodu tratwą, dalej do Kodinska pieszo
 - czas trwania: wodą – 1 doba, marsz – 10 dób, inwentaryzacja stanu obecnego zespołu łągów nad rzeką Czadobiec – 2 doby
8. Kodinsk – Ust-Ilimsk
 - środek transportu: autobus lub lokalny środek transportu
 - czas trwania: 1 doba
9. Ust-Ilimsk – Tajszet
 - środek transportu: kolej bajkało-amurska
 - czas trwania: 1 doba
10. Tajszet – Krasnojarsk
 - środek transportu: kolej transsyberyjska
 - czas trwania: podróż – 1 doba, pobyt w Krasnojarsku – 2 doby
11. Krasnojarsk
 - ponowne spotkanie z przedstawicielami organizacji *Memoriał*, odwiedziny tamtejszego ośrodka dla trudnej młodzieży i nawiązanie współpracy
 - pobyt: 2 doby
12. Krasnojarsk – Moskwa
 - środek transportu: kolej transsyberyjska
 - czas trwania: 2 doby

13. Moskwa

- zwiedzanie miasta: 1 doba

14. Moskwa – Warszawa

- środek transportu: kolej międzynarodowa
- czas trwania: 1 doba

Razem: 36 dni

WYKAZ UCZESTNIKÓW

Trzon zespołu stanowią wytrwali i doświadczeni podróżnicy, znający rosyjskie realia oraz elementy sztuki przetrwania w syberyjskiej tajdze. Będzie im towarzyszyć ekipa filmowców z TVP oraz wychowankowie z ośrodka resocjalizacyjnego wraz z ich opiekunami.

Organizatorzy

- Jarosław Kapiński (krótka charakterystyka – *Załącznik 1*)
- Krzysztof J. Kwiatkowski (krótka charakterystyka – *Załącznik 2*)
- Jacek Pałkiewicz (krótka charakterystyka – *Załącznik 3*)

Pozostali uczestnicy

- 7 asystentów odpowiedzialnych za poszczególne zadania
- 6 wychowanków z ośrodka resocjalizacyjnego
- 2 opiekunów
- 2 operatorów telewizyjnych

Razem: 20 uczestników

INFORMACJE DLA POTENCJALNEGO SPONSORA

Mimo, że minęło już 100 lat od wydarzenia zwanego katastrofą tunguską, nadal jest ono owiane rąbkami tajemnicy a na kluczowe pytania wciąż nie ma jednoznacznych odpowiedzi. Taka sytuacja wzbudza duże zainteresowanie zarówno u astronomów i geologów jak i u ciekawych świata ludzi, a co za tym idzie skupia też uwagę mediów. Informacja o wyprawie *Katastrofa tunguska 2008* na pewno rozejdzie się szerokim echem nie tylko w kręgach turystycznych i podróżniczych, ale ze względu na miejsce katastrofy znajdujące się w samym środku dziewiczej syberyjskiej tajgi – wśród geografów, przyrodników, etnografów jak i wśród ludzi interesujących się szeroko pojętą problematyką rosyjską. Dotarcie do nieznanego dla tzw. świata zachodniego zespołu łagrów i jego inwentaryzacja wzbudzi również zaciekawienie u osób zainteresowanych martyrologią Polaków na Wschodzie. Można się więc spodziewać szerokiego grona osób zainteresowanych wyprawą *Katastrofa tunguska 2008*.

Ponieważ sposób dotarcia do miejsca katastrofy tunguskiej znany jest jedynie bardzo wąskiemu gronu podróżników, doskonale obeznanemu w syberyjskich realiach, posiadającemu unikalne szczegółowe mapy topograficzne należy się spodziewać tego, że będzie to jedyna polska i najprawdopodobniej jedyna nie rosyjska wyprawa, która dotrze do celu w setny jubileusz tego zdarzenia. Daje to wyłączność na reklamę tego przedsięwzięcia na polskim rynku marketingowym.

Już we wstępnej fazie przygotowań, duże zainteresowanie powyższym projektem wyraziła TVP, która przymierza się do wysłania ekipy filmowców w celu nakręcenia filmu dokumentalnego. Wyprawa ta zostanie rozpropagowana w radiu a relacje z jej przebiegu ukażą się w postaci artykułów w czołowych polskich czasopismach poświęconych tematyce podróżniczej jak i w lokalnych gazetach. Ponadto zdjęcia i szczegółowe opisy zostaną rozpropagowane na stronach internetowych. Planuje się także wyświetlenie slajdowiska z przebiegu wyprawy na Ogólnopolskich Spotkaniach Podróżników, które odbywają się co roku w Gdyni.

Wszystko wskazuje na to, że wyprawa *Katastrofa tunguska 2008* będzie znacząco nagłośniona medialnie przed, w trakcie jak i długo po jej zakończeniu. W związku tym nazwy oraz loga potencjalnych sponsorów będą często prezentowane w środkach masowego przekazu, co gwarantuje zwrot wyłożonych na reklamę kosztów. Ponadto część zdjęć z wyprawy zostanie nieodpłatnie udostępniona potencjalnemu sponsorowi do wykorzystania ich we własnych celach reklamowych.

KATASTROFA TUNGUSKA W INTERECIE

http://pl.wikipedia.org/wiki/Katastrofa_tunguska
<http://najwieksza-zagadka-stulecia.blog.onet.pl/2,ID194203394,index.html>
<http://www.gazetawyborcza.pl/1,75476,93917.html>
<http://www.uwierz.terramail.pl/tungus.htm>
<http://jba1.republika.pl/info.htm>
<http://news.astronet.pl/print.cgi?2388>
<http://ngc224.w.interia.pl/6.html>
<http://historyk.republika.pl/arty/tunguska.htm>
<http://www.ndw.v.pl/art.php?nr=203>
<http://www.przeglاد-tygodnik.pl/index.php?site=artykul&id=7320>
<http://bogowie.org.pl/baza.php3?ido=20&poz=13>
<http://www.cyber.com.pl/archiwum/11/21.shtml>
<http://klub.chip.pl/x-gumis/Reszta/para/tung1.htm>
<http://klub.chip.pl/x-gumis/Reszta/para/tung2.htm>
<http://klub.chip.pl/x-gumis/Reszta/para/tung3.htm>
<http://eduseek.interklasa.pl/edukurier/index.php?ekid=267>
<http://apokalipsy.cba.pl/Wybuch.htm>
<http://www.ufoinfo.pl/index.php?id=280>
<http://www.tunguska.ru/>
<http://www.evenkya.ru/rus/?id=uniq&sid=intmesta&ssid=1>
<http://www.evenkiya.ru/tou/>
<http://www.tunguska.ru/all/exp2002.htm>
<http://www.grx.ru/efess/rtourism4.shtml>

Opracowanie folderu:
Jarosław Kapiński
Krzysztof J. Kwiatkowski